

Кластеризація як напрям розвитку національної економіки: проблеми та перспективи

Л.В. ОБОЛЕНЦЕВА, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

61002 Україна, м. Харків, вул. Революції, 12

fourier@rambler.ru

Традиційно кінцевою метою функціонування будь-якої держави є досягнення високого рівня та якості життя населення. Враховуючи тенденції, які притаманні світовій спільноті впродовж останніх років, що пов'язані з глобалізаційними процесами та зростанням світової конкуренції, виникає неминуча потреба щодо зміни парадигми управління як національною, так і регіональною конкурентоспроможністю. В той же час, потрібно усвідомлювати, що класичний ланцюжок «забезпечення та підвищення якості життя населення», тобто: якість освіти – якість та ефективність управління – ефективність інноваційної та інвестиційної діяльності – ефективність використання ресурсів – конкурентноздатність товарів (регіону, країни) – якість життя населення потребує певного перегляду та видозмін. В зв'язку з цим, ключовими факторами досягнення та утримання переваг над конкурентами стають не лише інновації, знання та освіта, але на особливу увагу мають претендувати та висуватися взаємозв'язки між підприємствами, оскільки вони сприятимуть забезпеченню умов щодо створення так званих мережевих структур, тобто кластерів.

Основними факторами, які стримують ефективний розвиток кластерних утворень є: відсутність чіткого механізму формування кластерних утворень; низька якість управління при формуванні кластерної моделі розвитку; низький рівень розвитку територіальних інтегрованих систем; недостатній розвиток малого бізнесу; слабкий рівень розвитку інфраструктури та організаційних умов; низький рівень довіри між основними суб'єктами економічної діяльності; низька якість бізнес-клімату; відсутність культури інформаційної відкритості; недовіра потенційних учасників кластеру та формування недобросовісної конкуренції; низька культура виробництва та

відсутність досвіду управління на основі аутсорсингу; сприйняття факторних умов у якості основної детермінанти успішності розвитку кластерів; низький рівень розвитку асоціативних структур, які не справляються із завданнями розробки та просування пріоритетів і інтересів регіонального розвитку; використання, у більшості випадків, лише інструментарію короткострокового прогнозування.

Щодо можливих негативних наслідків кластеризації, то такими є: уразливість (спеціалізація та технологічна перервність може підірвати певні переваги кластера); негнучкість (жорсткі існуючі структури ризикують затримувати радикальну переорієнтацію та заважати необхідній перебудові); синдром самодостатності (звикаючи до минулих успіхів, кластер може бути не в змозі розпізнати постійно мінливі тенденції); ефект замкнутості (може бути спричинений надмірною впевненістю відносно локальних контактів і знання паралельно з ігноруванням зовнішніх зв'язків та неякісним прогнозуванням); зменшення конкурентного тиску (кооперація може сприяти зменшенню конкурентного тиску, що означатиме ослаблення рушійних сил інновацій та інноваційної діяльності); внутрішній спад (аналогічно як соціальний капітал є необхідним для формування базису розвитку кластерів, останній в свою чергу, може підірвати та знищити соціальні передумови, які його ж і формують).

Не зважаючи на низку перерахованих вище проблем, кластеризація має значний потенціал та чималі перспективи реалізації і розвитку. Такими перевагами та вигодами існування кластерів й реалізації кластерної моделі розвитку економіки вважаються:

- нові виробники, особливо із інших галузей, прискорюють свій розвиток, сприяючи науково-дослідним роботам та забезпечуючи необхідними коштами для впровадження нових стратегій;

- відбувається вільний доступ до інформації та швидке розповсюдження новацій каналами постачальників або споживачів, які контактують з конкурентами;

- взаємозв'язки всередині кластеру сприяють появі нових шляхів та можливостей щодо конкуренції, а також створюють абсолютно нові можливості;

- людські ресурси, ідеї, інформація та знання формують нові та несподівані комбінації.

Щодо стимулювання ефективного розвитку кластерних утворень, то таким фундаментом має стати державна політика, яка б передбачала:

- відповідну систему оподаткування та дотацій;
- розробку національної та регіональної стратегії розвитку економіки, підґрунтям якої є саме кластеризація;
- законодавчу та правову базу для формування та розвитку кластерних утворень;
- підготовку фахівців та спеціалістів, які матимуть відношення до процесів кластеризації.

Кластерна модель та кластерний підхід можна і, навіть бажано, застосовувати для розв'язання такого кола завдань як: вирішення проблем конкурентоспроможності; стимулювання інноваційної діяльності; удосконалення загальнодержавної економічної політики; розробка програм регіонального розвитку; взаємодія усіх форм підприємництва.

Таким чином, під кластерами можна вважати організаційну форму консолідації зусиль зацікавлених сторін, націлених на досягнення конкурентних переваг в умовах глобалізації. Крім того, кластери дають можливість для бізнесу та регіону розвиватися не за інерцією, а дозволяють забезпечити себе ключовими факторами успіху в майбутньому завдяки створенню довгострокової стратегії розвитку. Кластери формують основу ефективного економічного розвитку території регіонів та сприяють ефективному розвитку країни в цілому.